Мирјана Д. Бојанић Ћирковић

КА ЈЕДНОЈ ВУКСАНОВИЋЕВОЈ СЈЕКИ
Даноноћни (мета)поетички дијалози са Андрићем

„*Сјека* је сен коју имају особе из исте куће, из исте породице,
сродници који се не личе по боји косе, по расту, гласу и начину причања,
али сви имају исту сјеку,
на коју се ова мисао посекла и *̄посјекла*.“
Миро Вуксановић, *Данонoћник 1*

1. *А, Б, В*уксановићеве поетике

Дело[1] Мира Вуксановића можемо означити *хе̄тероге̄но це̄лови-т̄им*. Под плаштом ове синтагме (наизглед) парадоксалне семантике крије се исцрпна многоаспектност форме са једним, јединственим, утолико снажнијим центрипетуумом – *речју* као мотива, теме, главног јунака, поруке, поуке, идеје; у исти мах јединице градње, и самог храма. Још пре прве потврде вредности Вуксановићевог књижевног рада *Полит̄икином* Наградом за кратку причу (1975), препознат је књижевни пут Мира Вуксановића крај мноштва литерарно-културноисторијских знакова. Његов стваралачки развој текао је у исти мах двосмерно: дубље ронећи ка традицији, јасније је осветљавао савременост. „Силаском у реч“,[2] језгром нађене луче осветлео је говор језика знакова

[1] Ово се односи на укупно стваралаштво Мира Вуксановића: књижевно, научно и књижевнонаучно; приређивачко и уређивачко; лексикографско и најшире, на перманентну афирмацију и утемељење националне културе својим јавним деловањем.

[2] Алузија на истоимену књигу (Миро Вуксановић, *Силазак у реч: о (срп̄ском) језику и (својој) п̄оет̄ици*, Нови Сад: Академска књига: Српска академија наука, 2015).

крај свог и нашег књижевног и животног пута. Поводом објављивања сва три кола Сабраних дела Мира Вуксановића (2021, 2023, 2024), истраживачи су устврдили да је иницијално и континуирано обележје Вуксановићеве поетике, кроз мноштво књижевних и књижевнонаучних форми – приповедака и кратких (малих) прича, романа, записа, коментара, изрека, песама у прози, есеја, микроесеја,[3] сећања, разних осврта „тежња ка (можда утопијској) целовитости српског језика“.[4] Као што је хибридним формама текстова превазилазио ограничења дела,[5] Миро Вуксановић је изразом потирао „границе између књижевног језика, дијалекта, покрајинског идиома, екавице и ијекавице...“.[6] Разматрајући Вуксановићев стваралачки метод, Александар Ћуковић такође полази од ауторске интенције – „пишчеве битке за улазак и опстанак у ријечи“,[7] а сумира консензусом у рецепцији дела овог стваралаца као „документа за културну историју, и ризнице за науку, и бисера у књижевном стварању“.[8] Читање Вуксановићевог дела и читање о Вуксановићевом делу увек је активно и умрежено, што је подједнако мотивисано пишчевим пијететом према речи као трагу над бестрагом матерњег језика, и реципијентовом потребом за освајањем координата слободе макар у домену књижевне географије која упросторује и увремењује без брана, али пружа сигурност током пловидбе умеандреном бујицом речи-трагова.

---

[3] Микроесеј, односно лепљиви листић, термин Михаила Епштејна (2015), односи се на кратке филозофске (и интимне) записе о животу, језику, љубави, Богу и сл. Међутим, са поетиком Вуксановићевих записа, нарочито у *Данонoћнику 1* и *Данонoћнику 2* повезује га тренутак настанка који се, у Епштејновој интерпретацији пореди са заметком *мисли – листа*, још увек лепљивог од смоле.

[4] Љиљана Пешикан-Љуштановић, „*Низ точила усмена* – „Данонoћник“ читања другог кола Сабраних дела Мира Вуксановића, *Летопис Матице српске*, књига 513, свеска 6, јун 2024, стр. 838.

[5] Алузија на класичну Бартову дихотомију дела као довршене, затворене целине (односно фрагмента који заузима део простора) и *Текста* као методолошког подручја чије је исходиште језик, а сам је увек процес, те се и доживљава само у „делатности производње“ (Ролан Барт / Roland Barthes, „Od djela do teksta“, u: Beker, Miroslav (prir.), *Suvremene književne teorije*, Zagreb: SNL, 1986, str. 182).

[6] Љиљана Пешикан-Љуштановић , нав. дело, 838.

[7] Александар Ћуковић, „Бити од ријечи значи пребивати у тајни (поводом првог кола Сабраних дела Мира Вуксановића)“, *Домети*, Год. 51, 196/199, Сомбор: Градска библиотека „Карло Бијелицки“, 2024, стр. 106.

[8] Према: Александар Ћуковић, нав. дело, стр. 107.

У домену рецепције дела Мира Вуксановића у научно-стручним, али и ширим круговима, уочава се неколико тенденција.

– Истицање значаја *иновативне форме* дела: као што је претходни писац романа-лексикона, Милорад Павић, називан „првим писцем трећег миленија“,[9] Вуксановић се истиче као „први српски писац романа о речима“.[10] Из контекста форме тумачења Вуксановићеве Семољске трилогије, али и укупног стваралаштва, измешта се читалачки доживљај Вуксановићевог дела као „посвете Ријечима и подвига у славу Ријечи“.[11] У нашој науци о књижевности постоји низ огледа о проучавању процеса именовања у роману *Семољ земља* и др.[12] Вуксановић реч сматра „највећим и најзначајнијим човековим открићем“.[13]

– Указивање на „самосвојност“ и „острвско битисање“[14] Вуксановићевог дела, али не у значењу изолованости, већ интуитивности и синтетичности. Вуксановићево дело је израсло из ревносног читања литературе, тумачења света и „просејавања живота у књижевност“.[15] Интуитивност је у основи стваралачког метода: Вуксановић дело твори као збир *свеīа свеīа*. То мноштво које сеже до корена културе и грана се говорима, а које твори укупно дело Мира Вуксановића, проучаваоци сумирају збирном метафором *семољ/Семољ*.[16]

– Осветљавање лексикографско-антологичарског метода писања, без обзира на то да ли је реч о књижевним или књижевно-научним текстовима Мира Вуксановића. Потпору за овакво терминолошко одређење стваралачког метода налазимо и у Вуксановићевим репликама, у којима често истиче како би идеални речник творили лексикографи и антологичари, а иделан роман претходна двојица и писац

[9] Радован Поповић, *Први īисац īрећеī миленија*, Београд: Дерета, 2002.

[10] Александар Ћуковић, нав. дело, стр. 107.

[11] Исто, нав. дело, стр. 108.

[12] В. Јелена Павловић, „Семиотичка вредност људских надимака у роману *Семољ људи*“, *Научни īрудове. Филолоīия*, Пловдив: Пловдивски универзитет „Паисий Хилендарски“, Т. 56, кн. 1, сб. Б, 2018, стр. 186–199.

[13] Миро Вуксановић, *Даноноћник 1*, Сабрана дела Мира Вуксановића, Том 10, Нови Сад: Архив Војводине, 2023а, стр. 395.

[14] Радоје Фемић и Александар Ћуковић, „Дуги ход до књижевног канона“, *Леīопис Маīице срīске*, књига 513, свеска 6, јун 2024, стр. 874.

[15] Љиљана Пешикан-Љуштановић, нав. дело, стр. 838.

[16] В. Мина Ђурић, „Ка кључевима збирне метафоре – књига о речима (поводом другог кола Сабраних дела Мира Вуксановића)“, *Домеīи*, Год. 51, 196/199, Сомбор: Градска библиотека „Карло Бијелицки“, 2024, стр. 111.

(Вуксановић 2015).[17] У сличном контексту, Вуксановић ће говорити да су „сигурна места речи лексикони и књижевна дела“.[18] Разматрају се и аспекти узорности и узоритости Вуксановићевог стваралаштва које се књижевноисторијски најчешће сврстава у низ који (се) креће од Вуковог стваралаштва, сеже до слоја винчанске цивилизације,[19] а сустиже андрићевску грађевину сачињену од „стотина [...] блиских речи међу саговорницима у српској култури“.[20] Док је Вуков *Срйски рјечник* био свакодневно на радном столу Иве Андрића, обојица писаца су (п)остала средишњи мотив Вуксановићевог стваралаштва и *мисолоӣије*, а *Реч и мисао* – по Вуксановићу, „најтачније је име за општу едицију књига“.[21] Досадашњи проучаваоци Вуксановићевог дела су истакли поетичку блискост и дијалошку релацију и са другим Вуксановићевим *сјекама* – Његошем, Црњанским, Шантићем, Кочићем, Петровићем, И. Секулић и др.[22]

2. Поетички дијалог као митема *Даноноћника*

У уводном запису *Даноноћника 1*, аутор напомиње да је „важно да не одвојимо слушање и сећање“.[23] Ова (про)мисао углавном се везивала за Вуксановићев стваралачки метод. Међутим, читањем *Даноноћника* спознајемо нову, рецепцијску димензију поменутог синкретизма. Сећање, као једна од кључних „жанровских“ речи *Даноноћника*, истакнута у паратексту, у искуству читања овог дела задобија не само поливалентну семантику која сеже до *сећања*, а самим тим до интерференције са ликом, лицем, сликом, догађајем, па и самом мисли, већ и важну композициону улогу: дело се гради и

[17] „Ризничар српских речи“ (разговор са Миром Вуксановићем), *Полиӣика*, 11. 10. 2015, https://www.politika.rs/scc/clanak/340592/riznicar-srpskih-reci

[18] Исто.

[19] Исто.

[20] Миро Вуксановић, *Клесан камен 3: беседе, оӣледи, есеји, йорӣрейи*, Сабрана дела Мира Вуксановића, Том 15, Нови Сад: Архив Војводине, 2023, стр. 217.

[21] Миро Вуксановић, нав. дело, стр. 10.

[22] О Вуксановићевим поетичким дијалозима са сродницима и природи таквих интерференција в. Љиљана Пешикан-Љуштановић, нав. дело, стр. 838–847.

[23] Миро Вуксановић, нав. дело, стр. 7.

надграђује наносима прошлог, похрањеног у еху речи. Стога *Данонoћник* постаје „реч и мисао“,[24] а читалац она луча на стубу сећања која међу „храпавинама“ налази пут ка мисаоној дубини речи. Тако постављена грађевина *Данонoћника* позива читаоца на кретање које није само физичко, нити пак само вербално, али је пре свега живо и погонско, попут платоновске конверзације у *Федру* где се *жива реч уписује у душу оноīа ко слуша*.[25] *Уписивање* није пасивно, *примајуће* читање већ дијалошко, диспутно проматрање. Ако је Александар Ћуковић у монографији *Случај „Данонoћник“: један намјерни (у)пад у записе Мира Вуксановића* ово дело означио „кључем властите [ауторове, прим. М. Б. Ћ.] формуле“,[26] онда и онај ко пожели бар да провири кроз кључаоницу тог дела мора бити у стању *кључевитости Данонoћника*, односно увек свеже будности за *учешће у* и *учешће са*. Пишући о мислима и запажањима, Вуксановић[27] има на уму пре свега њихову аудитивну страну јер „ништа тако успешно не покреће добре мисли и запажања као слушање или читање добрих мисли и запажања“.

Иако је више истраживача Вуксановићевог дела настојало да одгонетне значење кованице *данонoћник* у смислу *свесноī* стварања на ивици жанрова или будног сневања речи која носи лозинку за опстанак у будућем,[28] *трајне неуīасле будности* као метафоре стваралачког метода[29] или стања перманентне приправности за тумачење знакова крај пута,[30] најбоље је препустити се *искуству Данонoћника* јер сваки од његових записа скројен је за „кратко читање и дуго, дубоко и плодно ћутање“,[31] а свачије ћутање (и свакоме ћутање) другачије звучи. Током дањења, упрегнутих чула, (са) *Данонoћником* ходамо стазама историје књижевности, од античке и вуковске прошлости до наше савремености, ронимо ка дубинама историје ауторовог читања литературе и њених знакова, нарочито андрићев-

[24] Исто, стр. 10.

[25] Платон, „Федар“, у: Платон, *Дела*, Београд: Дерета, 2006, стр. 78–132.

[26] Александар Ћуковић, *Случај* Данонoћник*: један намјерни (у)пад у записе Мира Вуксановића*, Нови Сад: Агора, 2022, стр. 7.

[27] Миро Вуксановић, нав. дело, стр. 400.

[28] Мина Ђурић, нав. дело, стр. 114.

[29] Љиљана Пешикан-Љуштановић, нав. дело, стр. 838–839.

[30]Александар Ћуковић, „Бити од ријечи значи пребивати у тајни (поводом првог кола *Сабраних дела* Мира Вуксановића)“, *Домети*, Год. 51, 196/199, Сомбор: Градска библиотека „Карло Бијелицки“, 2024, стр. 8.

[31] Исто, стр. 8.

ских, крај пута; упознајемо дете, дискутујемо с одраслим, упијамо мирис старе српске куће, квасимо се потоцима и Дунавом, а у свем том току, као окупани на крштењу, *сȑознајемо*. Чак и закључку да Вуксановић „пише књиге за поновљено и пажљиво ишчитавање“,[32] поред осветљене интенције деаутоматизације рецепције (препознавања) и повратка *виђењу* ствари,[33] можемо додати утисак да поновно рођење Вуксановићевим текстом, увек у филозофско-књижевном дијалогу, каткад и са „страхом од моћне речи“,[34] некада лагано и с малом зебњом, увек води „унутрашњој обнови“ (Фемић, Ђуковић 2024: 109).

Када је реч о вуксановићевским дијалозима у *Данонoћнику* (1 и 2), без обзира на тему, односно садржај (сакралан и профани, интимно и универзално искуствени, дескриптивни или рефлексивни, а често дескриптивно-рефлексивни, наративни у виду ретропспективног приповедања о одређеном догађају, полемички и др.), уочава се најмање једна заједничка одлика – директно или индиректно обраћање *сјекама*, духовним сродницима, књижевним узорима, (по)жељним реципијентима, истоветним у корену, „листовима“ (системом и вредностима), и шарама (бираним изображеним путевима) „стабала“. Овде отварамо рукавац ка универзалној карактеризацији Вуксановићевог читаоца према приступу делу, без обзира на друштвено-културни и национално-конфесионални контекст.[35]

---

[32] Љиљана Пешикан-Љуштановић, нав. дело, стр. 838.

[33] Алузија на ставове руског формалисте Виктора Шкловског о рецепцији, изнете у тексту „Уметност као поступак“. Опширније в. Шкловски, Виктор, „Уметност као поступак“, у: Петров, Александар (прир.), *Поетика рускоī формализма*, Београд: Просвета, 1970, стр. 81–94.

[34] Према: Мина Ђурић, нав. дело, стр. 108.

[35] Уп. „Прије ће бити да је читалац којем је симболички кôд *Сабраних дела* упућен наш, домаћи човјек, истовремено и странац, који се, свјесно или несвјесно, отуђио од насљеђа до мјере која му онемогућава дешифровање звукова матерње мелодије. Том и таквом (не)освијешћеном овдашњем страницу првенствено су намијењена сабрана дјела Мира Вуксановића, као драгоцјени, уникатни кључ за поновно отварање шкриње властитог духовног и емоционалног бића, истовремено суспрегнутог глобалистичком унификацијом, на једној, и транзиционом оскудицом, на другој страни.“ (Радоје Фемић и Александар Ђуковић, „Дуги ход до књижевног канона (Миро Вуксановић, *Сабрана дела*, Београд: Лагуна, Нови Сад: Архив Војводине, 2021, 2023)“, *Летопис Матице српске*, књига 513, свеска 6, јун 2024, стр. 874–882, 875)

3. *Данонoћник* као *архивирани конtинуум*

„Бригом о целини ствара се велика култура“, записао је Миро Вуксановић у тексту „Насамо с Његошем“ чији сâм наслов појашњава *како тreба видеtи* културу. *Увезивање* културе заправо значи укопчавање крајева и наставака без очигледних шавова; „Не зазирати од онога што је било, не заустављати ништа што долази.“[36] Метод таквог укопчавања културе до уклапања без шавова налазимо у сваком Вуксановићевом дијалогу са *сјеком*, а евидентно је да најужи круг његових *сродника* чине – ствараоци. *Бити насамо* с писцем, у Вуксановићевом случају значи: изнова тражити путеве крај знакова; *данoноћно*, изнова ронити у Вуков *Рјечник* и Андрићеве есеје, успињати се богазама *мисолоtије* коју су (са)градила значајна дела наше културе. Атемпоралним *ходом* просторима наше културе, Вуксановић чита, одабира, заокружује, бележи, задржава,[37] налази антиципације будућег и *изненађује се tознаtим*;[38] тако архивира један континуум[39] књижевности као кисеоника културе.

3. 1. Са вуковског *исходиtа*: поетика понављања – обнављања

У 19. запису *Данoноћника 1*, Вуксановић[40] ће наизглед олако записати да смо сви жртве понављања. Свако понављање речи, па и оних *у обичај узеtих*, евоцира читаву историју опетованих догађаја које ни апстраховање искуства једном синтагмом не зауздава. Стога је понављање својеврсно обнављање, значењско продубљивање новим наносом искуства.

[36] Миро, Вуксановић, „Насамо с Његошем“, у: Вуксановић, Миро (прир.), *Њеtош довијек*, Београд: Вукотић медиа, 2016, стр. 9.

[37] Методе *Данoноћника* које је издвојио „први читалац“, Ј. М. (Миро Вуксановић, *Данoноћник 1*, стр. 5).

[38] Речи Ива Андрића, нав. према: Миро Вуксановић, *Данoноћник 1*, стр. 7.

[39] Алузија на термин новоисторичара (Zdenko Lešić, „Novi historicizam – što je tu novo?“, u: *Nova čitanja – poststrukturalistička čitanka*, Sarajevo: Buybook, str. 59–75). који, полазећи од постструктуралистичког става да је све текст и да нема ничег изван њега, и историју виде искључиво у њеном текстуализованом облику, као дуги низ расположивих текстова.

[40] Миро Вуксановић, *Данoноћник 1*, стр. 11.

Пишући о Андрићевом делу, између осталог као антологичар, Вуксановић открива себи (и нама) нову димензију понављања, ретку, а присутну баш у Андрићевом делу. Запажајући мноштво Андрићевих описа лукова и сводова у грађевинама, Вуксановић[41] истиче да је код овог писца понављање, и када је мало друкчије, „у свему узвишеније".

Поетику поновљеног гледања са циљем виђења и унутрашњег обнављања, Вуксановић ће подвући и саморефлексивним записом – реминисценцијом бр. 109:

> Увек сам мислио да су литице изнад куће у којој сам рођен исто онакве као када су их гледали људи у ранијим вековима. Зато сам док пиљим у греде, ластве и курдеље осећао да се у мени преци обнављају и поново трају у некаквом животињу. И чинило ми се да никада венац стена над нашом кућом не гледам само својим очима.[42]

3. 2. Дијалог и дослух са његошевском *моћном речи*

Вуксановићево *виђење* Његошевог дела као једног од темељних и темељитих елемената грађевине наше културе посведочило је више истраживача. Горана Раичевић[43] осветљава Вуксановићево карактерисање Његоша као (нимало парадоксално) самосвојног и антиципираног *ћенима* наше културе који су се преносили вековима. „За нашег писца Његошев геније није се појавио као чудо, као некаква тајанствена грешка природе."[44], закључује Раичевић.

Тумачећи поетичке гласове Мира Вуксановића кроз генезу стваралаштва које сада можемо пратити и кроз *Сабрана дела*, Александар Ћуковић издваја рескост „двогласа Вуксановићевог тумачења као основе *Клесаноī камена*",[45] али и као осовине укупног стварања аутора о којем пишемо.

---

[41] Исто, стр. 15.

[42] Исто, стр. 41.

[43] Горана Раичевић, „Борба против немуштости света (Мисао о српској култури, књижевности, књигама и речима у другом колу Сабраних дела Мира Вуксановића, Нови Сад, 2003)", *Леӣойис Маӣице сриске*, књига 513, свеска 6, јун 2024, стр. 851.

[44] Исто, стр. 851.

[45] Александар Ћуковић, „Бити од ријечи значи пребивати у тајни (поводом првог кола Сабраних дела Мира Вуксановића)", *Домеӣи*, Год. 51, 196/199, Сомбор: Градска библиотека „Карло Бијелицки", 2024, стр. 129.

У односу на остала Вуксановићева дела где је Његош разматран у збиру свог стваралаштва (књижевног – стиховног; епског; књижевнонаучног; историјског, те са аспеката филозофије, религије и поетике као кључних елемената Његошевог стваралаштва), овај аутор је у *Данонoћнику 1* апстрахован баш као ген – преносилац културних кодова, потврђен као такав најмање једном сјеком: „Највише записа о другим писцима Иво Андрић је оставио о Вуку и Његошу.“[46]

3. 3. Андрић, луча Вуксановићеве *мисолоīије*

Већ од прве стране, односно трећег записа *Данонoћника 1*, у мисологију Вуксановићеве књиге уводи се лик Ива Андрића. Он се најпре карактерише кроз „књижевно-психолошку“ димензију јер се над његовим делом (са његовим делом и у његовом делу) Вуксановић *изненади (īре)īознаīим*. Андрићево дело се и симболиком броја белешке, и концизном опсервацијом издваја као узорито, напоредо са Вуковим и Његошевим.

Андрић је *īрепознаīи īуī*: евоцирајући неке од записаних „обичних и ретких речи“ из дела овог писца, Вуксановић осветљава важан аспект своје поетике одабира речи – „необичне и ретке речи свему дају примамљив тон“.[47] Одабране речи треба да буду једноставне и јасне, а до овог закључка долазимо преко Вуксановићем скицираног контраста запетљавања компликованим говором, са тежњом да се „покаже“ умовање. У тражењу праве речи током писања, које опет упоређује с „невиделицом која води до извора“,[48] Вуксановић издваја „жељевитост“, занос и упорност. У потоњем запису (бр. 250) Вуксановић ће „витаминима“ празне, синтетичке речи назвати жетонима, а искуство њиховог реципирања упоредиће са „глодањем“ које нас троши, а не обнавља. Реч је Вуксановићу увек повод да успут „заоре“ понеку бразду на друштвену тему; тако је овде указао на кореницу и одсудну разлику шифре и лозинке, где је ова друга, као метафора нађене – осмишљене речи, кључ за опстанак. Желећи да проговори о поетици речи као суштини поетике и етике књижевности – друштва – света, Вуксановић ће се на тренутак дистанцирати од себе – писца и писаца у себи, међу којима пулсираће место заузима Андрић:

---

[46] Миро Вуксановић, *Данонoћник 1*, стр. 232.

[47] Исто, стр. 11.

[48] Исто, стр. 40.

> Волео бих, *каже ӣисац* (истакла М. Б. Ћ.), када бих могао своје матерње речи да сплетем у округли и мали венац, да у венац уденем сваку младу травку од речи и сваки планински цвет од речи, да се помешају њихове боје, да им се затворе мале очи, па да венац однесем далеко и да га показујем свима, да лакше разумеју зашто толико времена, упорно и доследно, служим речима, што сам их на почетку чуо и изговорио.[49]

У контексту *ӣриӣоведања о Андрићу* које се у *Даноноћнику 1* одвија кроз готово све облике приповедања (сем полилога), Вуксановић ће се дотаћи односа говора и писма. Имајући на уму платоновску причу о писаној речи која – ћути (у дијалогу *Федар*), Вуксановић појашњава зашто је важно речи бележити „антологичарски“, у контексту који ће усмеравати њено значење, али без зауздавања.

Док чиӣам Андрића, ӣомишљам (*и ӣромишљам*[50]), једно је од појашњења претходно истакнуте методологије „бивствовања с писцем, насамо“. Бити насамо с писцем значи говорљиво ћутати до ушћа две спознаје, прошлог у савременом и нашег у прохујалом. Међутим, не мора (и не треба) свако виђење да води ушћу; са истог места, у истом трену и с истим намерама ваља (се) видети другојачије. При (п)осматрању важан је – процес. У другачијем контексту, Вуксановић ће слично записати: *важно је креӣање*[51] мисли.

Поеӣика дозивања речи је још једна *у Андрића* препозната метода. Тражећи пут до исходишта своје стваралачке методе, односно до *сјеке* своме стваралаштву, Вуксановић изнова сусреће Андрића. Запис 45 сведочи о таквом ванвременом (поетичком) сусрету два ствараоца.

У односу на разна значења кованице *данонoћно*, Вуксановић се према Андрићевом делу обликује као *данонoћник*: у запису бр. 51 сусрећемо Вуксановића како изнова, са рубних места сна дочитава *Знакове* промишљањем, опажањем и записивањем. Ово превазилажење белина методолошки корелира са поетиком мимикрирања шавова у континууму једне културе. Тако се и овај запис „пришива“ с наличја *књизи ӣостања* нашег народа, *Срӣском рјечнику*, коју је Вук Караџић из Тршића у Беч донео – у глави.[52] *Данонoћник* с

[49] Исто, стр. 138.

[50] Исто, стр. 13.

[51] Исто, стр. 18.

[52] Према: Миро Вуксановић, *Данонoћник 2*, Сабрана дела Мира Вуксановића, Том 10, Нови Сад: Архив Војводине, 2023, стр. 41.

правом можемо назвати оваплоћеном методом стварања у духу игре речи које евоцирају не само синониме, контексте, већ и ствараоце и глаголе.

Као што читање, а нарочито промишљања и осети (као најважнији ефекти) моделирају наше лице, тако сума наших реципирања живота од књиге до свакодневице моделира нашу културу. Наравно, и ово запажање изнето је поводом (на)новог читања Андрићевог дела (*Даноноћник 1*, белешка бр. 54).

Стварање захтева *низинске припреме за велику трку у речи*[53], истиче Вуксановић кроз анегдоту о човеку чије је дуго ћутање прокуљало причом „као вода чији се ниво нагло повећао под брдом". Без шава упловљавамо у андрићевску мисао „у ћутању је сигурност", а тишини поетичко-филозофске мисологије о Андрићу, Вуксановић додаје „у Андрићу је сигурност",[54] чиме опетује узоритост андрићевске *градње*.

Као пажљиви мисолог Андрићеве поетике, Вуксановић остаје упитан над четири андрићевске (односно Андрићем нађене) речи – *црнопледно*, *тврдина*, *мекота* и *близ* – бодрећи себе да узрасте до дивљења ствараоцу због ових, пуноћом неодређених речи, потврђујући изнова ингарденовску промисао да места неодређености опстају попут храмова на ходочашћу читалаца – посвећеника. И уопштено говорећи о читању Андрићевог *знака*, Вуксановић не скрива мене интерферирања са овим ствараоцем на *пољу* књижевности, које се узноси од симпатетике до адмиративности.[55] Напослетку ће и обзнанити осећај андрићевске узорности на *свом* путу:

> Најпре се посрамим до дна од својих исписивања, а мало касније, чим ме ухвате андрићевска мудроћа, тачност и савршеност, не могу уставити потребу да не оставим траг о ономе што ми је дошло.[56]

Поводом Андрићевог дела често ће се говорити о самом *процесу тумачења* као прегалачком раду. Овакав утисак о задатку

[53] Миро Вуксановић, *Данонoћник 1*, стр. 34.

[54] „У Андрићу је сигурност" (Академик Миро Вуксановиће), ИН4С, 2021, https://www.in4s.net/akademik-miro-vuksanovic-u-andricu-je-sigurnost/

[55] О видовима интеракције и идентификације са књижевним ликом опширније в. у одељку „Негативност и идентификација" *Естетике рецепције* Ханса Роберта Јауса (1978).

[56] Миро Вуксановић, *Данонoћник 1*, стр. 47.

стручног читаоца Вуксановић носи из школских дана, када је један професор управо поводом предстојећег кратког формалног говора о Андрићевом делу рекао: „Осећам се као човек коме су наредили да велико буре воде попије за један сат.“[57] Узгредно ће поменути и супротни аспект читања која се може назвати пасивном доживљајношћу,[58] што наноси приличну штету књижевности, нарочито делу великог писца.

Вуксановић стваралачки процес често описује у компарацији са методом своје *сјеке*; попут Андрића који магично ступа у подвижништво писања,[59] Вуксановић ће такво своје искуство новог застајкивања и враћања речима, те сумњу у њихову нечувеност поредити са ситуацијом када гмизавац сам себе ухвати за реп, и самог себе до главе прогута. Овим и сама метафора, а касније и фраза *хватања за реч* добија нову семантичку димензију: *бити ухваћен сопственом речи*. Самог писца упоредиће са андрићевским градитељем, „осамљеним као мајстор моста на Жепи у својој колиби“.[60] Тренутак до обзнањивања (свог) дела упоредиће са амбивалентним осећајем усхићености и сумње да је „кућа спремна за усељавање“.[61] Интерферирано виђење књижевности налазимо и у белешци бр. 173: *дубећи* Андрићево виђење васионе као „целе живе посејане свестима“, Вуксановић *допису је* да је за њега „цела васиона засејана речима“.[62] Ово је уједно пример метода увезивања, односно архивирања континуума, о коме смо писали у претходном одељку рада.

У домену стваралачког процеса Вуксановићеву пажњу привлачи *реченица*: полазећи од Андрићеве мисли да ће поређење *оштро као сечиво брија ча* расећи реченицу, Вуксановић се још једном залаже за инвентивност, у овом контексту – за олабављеност очигледности.

---

[57] Исто, стр. 57.

[58] Односи се на концепт *пасивног читања* у теорији Романа Ингардена (*О сазнавању књижевног уметничког дела*, Београд: Српска књижевна задруга, 1971).

[59] Вуксановић (2023а: 242) открива свој несвакидашњи утисак о Андрићевом делу: „До претпрошле године мислио сам да је све испод његове руке по неколико пута измерено, прегледано, исправљено, углачано као светлост.“ Међутим, аутор овде не налази несавршеност стила или форме дела, већ *сјеку*, Андрића, човека, *близог* (алузија на Адрићеву реч *близ*).

[60] Исто, стр. 66.

[61] Исто, стр. 67.

[62] Оба: Исто, стр. 72.

Процес тражења такве *нечувене* везе Вуксановић ће упоредити са жеђи и тиме антологичарски – а ненаметљиво издвојити истоимену Андрићеву приповетку као најбољу у овом опсегу књижевне вредности.

У срцу свога *Данонoћника 1* Вуксановић усхићено потврђује оно што читалац и сам запажа већ од првих записа ове књиге:

> И није случајно та књига [*Знакови поред пута*, прим. М. Б. Ћ.] годинама поред моје узглавнице.
> И није случајно одједном дошло оволико бележака које ми сада (као и увек док је ствар свежа!) изгледају као веома успели покушаји које не треба бацити.[63]

Поред разматрања Андрићевог дела, у *Данонoћнику 1* налазимо и *замаштрање* истог; поновним, контекстуалним читањем[64] романа *На Дрини ћуприја* Вуксановић налази стилско-функционално оправдање за Андрићеву употребу турског израза *аџами-оглан* уместо *данка у крви*; такав догађај је заиста морао да буде означен „ружном, готово суровом, језовитом, [...] неразумљивом речи из другог језика“.[65]

Ту, у срцовитом делу *Данонoћника 1* Вуксановић по први пут карактерише Андрића физички, ретуширајући сећањима црно-белу фотографију из 1974. године са књижевног матинеа у Народном позоришту у Београду. У том запису (бр. 211) Андрићева личност, а и читав размештај писаца (Меше Селимовића, Милоша Црњанског, Душана Матића, Александра Вуча, Васка Попе, Стевана Раичковића и Бранка Ћопића), постаје повод за разматрање стереотипа о стваралаштву писца који прете *отчитавањем*, односно заборављањем суштинске суштине нечијег, па и сваког *дела*. Потом, кроз ненаметљиво размакнута врата ка друштвено-политичком контексту, Вуксановић проматра (дословно) положај (поредак) писаца на овој књижевној вечери, не кријући свој закључак о условљености тога некњижевним чиниоцима. Тада Вуксановић нагло „затвара“ врата, овога пута – не дозвољавајући „опетовање“.

*

[63] Исто, стр. 82.

[64] Синтагма се односи на историју рецепције поменутог романа у науци о књижевности.

[65] Исто, стр. 90.

Довршавајући разматрање видова и семантике поетичке интерференције Вуксановићевог и Андрићевог дела, крајичком ока спазисмо да мноштво мотива *Данонoћникâ* остаје тек као смоловити заметак листа, али и мимо нових листања (и разлиставања), ово Вуксановићево дело опстаје као дрво – запис нашег културног простора.

Текст се први пут објављује у овој књизи.